

УДК 330.341.1

Д. В. Солоха*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В роботі представлені результати дослідження основних існуючих моделей розвитку економічних систем в довгостроковій перспективі в умовах реалізації парадигми міжрегіонального розподілу ресурсів з урахуванням позитивних тенденцій найбільш розвинених економічних систем. Встановлено взаємозв'язок тенденцій і напрямків розвитку інституційних форм трансформаційної економіки з властивими їй особливостями, представлені комбінації трансформ і деформ в процесі реалізації моделі інноваційного розвитку регіонів України.

Ключові слова: регіон, модель, розвиток, трансформація, деформа, інноваційна модель.

В работе представлены результаты исследования основных существующих моделей развития экономических систем в долгосрочной перспективе в условиях реализации парадигмы межрегионального распределения ресурсов с учетом позитивных тенденций наиболее развитых экономических систем. Установлена взаимосвязь тенденций и направлений развития институциональных форм трансформационной экономики с присущими ей особенностями, представлены комбинации трансформ и деформ в процессе реализации модели инновационного развития регионов Украины.

Ключевые слова: регион, модель, развитие, трансформация, деформа, инновационная модель.

The paper presents the results of the study the main existing models of development of economic systems in the long term in terms of the realization of the paradigm of inter-regional allocation of resources, given the positive trends in most developed economic systems. The correlation of the trends and directions of development of institutional forms of transformational economy with its inherent characteristics, presents a combination of transformation and deformation or in the process of implementing a model of innovative development of regions of Ukraine.

Key words: region, model, development, transformation, deformation, innovative model.

Постановка проблеми. Розвиток економічної системи України в умовах інтеграційного глобалізованого оточення що сформувалося на початку ХХІ століття вимагає від Уряду, науковців, провідних практиків господарювання пошуку принципово нових моделей та механізмів організації суспільного виробництва.

Екстенсивний шлях розвитку вітчизняної промисловості сьогодні виступає певним гальмом економічного розвитку, й не тільки не сприяє підвищенню ефективності господарювання а й навпаки зводить всі зусилля менеджменту та держуправлінців до незначних господарських результатів.

Як свідчать численні дослідження [3; 4; 5], з думкою науковців, що їх проводили не можна не погодитись, через обставини що склалися основний акцент стосовно відродження вітчизняної економіки, виведення її на принципово новітній рівень господарювання — рівень інноваційної економіки, відводиться саме регіональним виробничим системам, отже проблема формування концептуальних основ моделі інноваційного регіонального розвитку на теренах України є досить гострою а питання її вирішення — своєчасними та актуальними.

Метою даної роботи є дослідження основних теоретико-методологічних основ стосовно формування концептуальних засад розбудови інноваційної моделі інноваційного розвитку регіонів в довгостроковій пролонгованій перспективі.

Даній проблемі свої наукові доробки присвятили провідні українські вчені [1–5], однак не зважаючи на глибокий рівень теоретичних винаходів та практичні рекомендацій, досліджуване питання залишається не до кінця вирішеним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, результати якого наведено в даній роботі виконане відповідно до координаційного плану науково-дослідних робіт Міжнародної академії організації виробництва й тем наукових досліджень «Розробка теоретико-методичних засад функціонування, розвитку та управління інноваційним потенціалом регіону» (номер держреєстрації 0110U006871) й «Розробка системи управління сталим інноваційним розвитком підприємства» (номер держреєстрації 0109U003707).

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі ринкових трансформацій модель державного управління інноваційним розвитком

* Солоха Д. В. — д-р екон. наук, завідувач кафедри економіки та менеджменту, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ.

вітчизняної економічної системи базується на парадигмі міжрегіонального розподілу ресурсів з використанням стратегії «запозичення» іноземних інновацій в її варіанті «державного протекціонізму». Своєрідність ситуації, стосовно регіональних підсистем вітчизняної економіки, полягає у наступному:

— по-перше, в неоднорідності економічного розвитку суб'єктів різних видів бізнесу регіону, їх майнових відмінностях і диференційованості виробничих і інноваційних можливостей, що саме формує специфічне «внутрішнє середовище» здійснення економічних процесів на мезорівні національної економічної системи;

— по-друге, в відмінностях систем фінансово-інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економічних суб'єктів різних регіонів;

— по-третє, в наявності депресивних або прогресивних тенденцій розвитку регіональних економічних підсистем тощо;

— по-четверте, національна українська модель державного протекціонізму може використовувати позитивні риси не лише азійської, але й американської та європейської моделей [5], тому що:

1) стратегія «запозичення» може бути використана як перехідна від стратегії «переносу» до стратегії «нарошування»;

2) методи «державного протекціонізму», розкриті відносно стратегій «нарошування» в американській та європейській моделях є прогресивними для вітчизняної економічної системи і мають бути орієнтиром формування системи державної підтримки інноваційного розвитку країни;

3) методи «державного протекціонізму» згідно стратегії «запозичення» азійської моделі, мають бути творчо перероблені відповідно до національних умов і особливостей наявних інноваційних ресурсів. Ситуація ускладнюється тим, що: значно відчувається нестача коштів для фінансування широкого фронту вітчизняних науково-технічних досліджень; накопичуються проблеми, пов'язані з вузьким позиціонуванням обмеженої кількості інноваційної продукції на світовому ринку; відчувається значний вплив зовнішніх факторів з боку світової економічної системи.

Ми згодні зі ствердженням вітчизняних вчених щодо визначення такої важливої специфічної риси нинішнього для України етапу як те, що впровадження теоретичних моделей інноваційного розвитку на практиці має спиратися на врахування не лише факторів внутрішнього середовища здійснення інноваційних і взагалі економічних процесів, але й особливо зовнішніх тенденцій з боку світової економічної системи [1, с. 57; 2, с. 6].

Цей зовнішній вплив (іноді негативний) відчули на собі не лише фірми, але й економіки розвинених країн Західної Європи. Вони стикнулися з проблемою ослаблення своїх конкурентних позицій на світовому ринку інновацій пов'язане з вузьким позиціонуванням, через що в межах ЄС об'єднали вектори інноваційного розвитку, усвідомлюючи перевагу спільного протистояння на ринку технологій таким країнам, як США і Японія.

Така апробована стратегія позиціонування — об'єднатися, щоб стати частиною чогось цілого, що вже завоювало тверді позиції на ринку інновацій є простою і логічною, але поки неприйнятною на сьогодні для нашої держави.

Мова йде про те, що діюча система економічної політики України, сформована ще на початку ринкових трансформацій, не містить ефективних інструментів інноваційної мотивації суб'єктів різного рівня. Державне регулювання економічного розвитку нашої країни будувалося при іншій цільовій спрямованості.

При здійсненні політики реформ вважалося, що інноваційна підсистема національної економіки буде розвиватися без втручання держави, на основі механізмів самоорганізації, які між тим треба ще створити.

В цьому сенсі слід відзначити, що розробка і впровадження вітчизняної моделі державного регулювання інноваційного розвитку країни має базуватися на органічному сполученні ринкових методів стимулювання інноваційної активності з посиленням ролі держави.

В межах цієї моделі держава може, за умов необхідного фінансування, вибрати головну стратегію позиціонування за обмеженою кількістю технологічних напрямків, конкретизація яких вимагає проведення аналітичних досліджень ринкової кон'юнктури і визначення внутрішнього інноваційного потенціалу національної економічної системи. Наступним етапом має стати інтеграція наукової і промислової підсистем економіки з метою підняття обраних перспективних технологічних напрямків до конкурентоздатного рівня.

Вітчизняними дослідниками були створені чотири основні моделі інноваційного напрямку розвитку регіонів, що обумовлюють високу соціалізацію суспільства, щільність інформаційно-комунікаційних зв'язків, високий рівень інтелектуалізації суспільства [3; 5].

Всі запропоновані моделі спрямовані на застосування прогресивних інструментів фінансування інвестицій в інноваційні проекти (лізинг, безвідсоткові позики, спільне фінансування тощо); здійснення методів державної підтримки інноваційних процесів в регіонах (податкові, такі як пільги, податкові канікули, відстрочки, та бюджетні — дер-

жавні замовлення, субсидії, субвенції тощо); виділення територій пріоритетного розвитку для подолання їх депресивного стану, а також створення окремих елементів інноваційної інфраструктури (наприклад, технопарків) з метою інтенсифікації виробництва і комерціалізації інновацій.

Наслідком не виваженості фактичної політики державного регулювання інноваційного розвитку стали:

а) зростання псевдоінновацій, що пов'язані, передусім, з наданням переваги удосконалюючим нововведенням перед базовими радикальними;

б) збільшення інновативного лагу (періоду між розробкою і впровадженням інновацій);

в) створення спеціальних (вільних) економічних зон, які не виправдовують свого призначення — підвищення конкурентоспроможності регіонів, залучення іноземних інвестицій в інноваційні проекти та прискорення входження до міжнародного розподілу праці;

г) низька ефективність створених технопарків.

Ми згодні з думкою про те, що наведені вище моделі інноваційного розвитку регіонів є інституціонально-трансформаційними за суттю, оскільки побудовані із активним застосуванням інституціональних форм впливу на інноваційний розвиток економічних суб'єктів регіону [4, с. 27]:

— модель економічного росту з екзогенним технологічним прогресом, яка відповідає стратегії «переносу» закордонних науково-технічних

знань в умови господарювання вітчизняних підприємств;

— модель економічного росту з ендегенним технологічним прогресом, яка пов'язана з реалізацією стратегії запозичення, що орієнтується на активізацію науково-технічного потенціалу власної країни, використовуючи досвід розвинених країн;

— економічна модель сталого (збалансованого) розвитку, яка пов'язана зі стратегією нарощування, спрямованою на активізацію всіх етапів інноваційного процесу власної держави;

— економічна диверсифікована модель (змішаного типу), що має бути пов'язана з розробкою і втіленням стратегії використання переваг централізації з метою інтенсифікації інноваційного процесу країни.

Спільне між наведеними моделями те, що їх кінцева мета — це досягнення певного заданого рівня ефективності функціонування інноваційного потенціалу на регіональному рівні.

Стан сучасних трансформаційних процесів в Україні обумовлює застосування саме моделі економічного росту з екзогенним технологічним прогресом, що на практиці є використанням комбінації фактично застосованих трансформ і деформ в досягненні запрограмованої цілі представленої нами у вигляді таблиці 1.

Безумовно, наведена в таблиці 1 класифікація реальних інституціональних форм моделі інноваційного розвитку регіонів з екзогенним

Таблиця 1

Комбінація наявних трансформ і деформ в процесі впровадження моделі інноваційного росту регіонів України

Модель, що впроваджується	Фактичні (наявні) інституціональні форми	
	Основні деформи	Основні трансформи
Модель інноваційного росту з екзогенним прогресом, яка відповідає стратегії «переносу» закордонних науково-технічних знань в умови господарювання вітчизняних підприємств регіонів	Замкнуті локальні (точкові) інноваційні процеси в межах одного підприємства або територіального комплексу. Гальмування інноваційної активності підприємств регіонів. Зниження обсягів виробництва вітчизняних інноваційних товарів внаслідок засилля імпорту.	Загально-регіональні інноваційні процеси, що поширені по всій території регіону. Реструктуризація галузевої структури регіону під впливом ринкових факторів. Формування інтегрованих корпоративних структур за типом холдингів, ФПГ тощо, що мають активізувати інноваційну діяльність регіональних суб'єктів.
	Зростання псевдоінновацій, що пов'язані, передусім, з наданням переваги вдосконалюючим нововведенням перед базовими, радикальними інноваціями. Зростання інновативного лагу (періоду між розробкою і впровадженням інновацій).	4. Застосування прогресивних інструментів фінансування інвестицій в інноваційні проекти (лізинг, безвідсоткові позики, спільне фінансування тощо).
	Створення спеціальних (вільних) економічних зон, які не виправдовують свого призначення — підвищення конкурентоспроможності регіонів, залучення іноземних інвестицій в інноваційні проекти та прискорення входження до міжнародного розподілу праці. Низька ефективність створених технопарків.	5. Застосування методів державної підтримки інноваційних процесів в регіонах (податкові методи: пільги, податкові канікули, відстрочки; бюджетні: державні замовлення, субсидії, субвенції тощо). 6. Виділення територій пріоритетного розвитку для подолання їх депресивного стану. 7. Створення технопарків з метою інтенсифікації виробництва і комерціалізації інновацій.

технологічним прогресом відображає складність і тривалість загально-трансформаційних модифікацій, стан використання продуктивних сил національної економічної системи, глибину змін соціально-правових відносин. Будь-яка трансформація, що визначена в таблиці, за певних умов може деградувати, стаючи деформою, якщо викликає інституціональні обмеження, які переносять риси минулого на сучасний, а тим більш майбутній розвиток.

Ознаками деградації трансформ можуть бути: довготривала низька ефективність; гальмування появи нових ринкових форм; замкнення позитивних, передусім інноваційних, процесів в межах трансформи тощо.

Проблеми, що виникають в процесі інноваційного розвитку регіонів, пов'язані не з неадекватністю розробленої теоретичної моделі, а з відсутністю механізму практичного її втілення. Тобто, необхідно в практиці інноваційного розвитку регіонів не копіювати трансформи, що були притаманні трансформаційній економіці інших країн, а здійснювати пошук своїх інституціональних форм забезпечення інноваційної активності суб'єктів.

Враховуючи вищенаведене, можемо відзначити, що особливостями інституціональної моделі трансформаційної економіки України навіть на сучасному етапі розвитку є:

— по-перше, відтік капіталу, що практично не припиняється понині — неприваблива, але цілком ринкова реакція компаній на нестабільні і несприятливі умови усередині країни;

— по-друге, тиск адміністративного регулювання, що пояснювався слабкістю приватного капіталу і необхідністю зосередження засобів у руках держави для підтримки економіки і соціальної сфери в умовах ринкової і політичної невизначеності. Сьогодні саме тиск на приватний капітал породжує низку «деформ»: відродження бартеру, неплатежі, тощо. В результаті має збитки не лише приватний капітал, але й держава, яка втрачає змогу зібрати податки для виконання нормальних суспільних функцій, фінансування індустріальної політики, інноваційної і соціальної реформи тощо;

— по-третє, орієнтація системи державного регулювання на «докризисний» тип банківської системи. Держава має стимулювати та контролювати розвиток фінансово-банківського сектора за іншою моделлю, ніж у період високої інфляції першої половини 90-х років: підприємства та групи підприємств створюватимуть банки для обслуговування власних потреб у кредитних ресурсах. Такий шлях розвитку і відновлення банківської системи є більш органічним і «здоровим», аніж той, який переважав до 1998 року. На сьогодні, в

період загострення нерозв'язаних проблем фази оживлення вітчизняної економіки та повторного спаду виробництва знов, на жаль, стає актуальною кризова модель кредитно-банківської системи;

— по-четверте, перехід України в категорію держав з ринковою економікою ставить питання про переорієнтацію державної політики на досягнення вивіреного балансу між підтримкою вітчизняних виробників і залученням капіталу транснаціонального бізнесу;

— по-п'яте, розвиток ринкової економіки України вимагає формування нового характеру відносин між центром, регіонами і зовнішнім світом. Інтенсифікація міжнародних зв'язків, пов'язана з тенденціями глобалізації світового господарства, обумовила появу нового класу «факторів»: це регіональні утворення та індустріальні/постіндустріальні мегаполіси. Вони самостійно виходять на світові ринки, особливо на ринки інформаційних послуг та фінансів, і зазвичай вступають у відносини з іноземними контрагентами поперек національних кордонів.

Отже, сучасна інституціональна модель трансформаційних процесів в Україні практично не передбачає системне вдосконалення всіх складових національної економічної системи з метою створення умов для тривалого економічного росту, сприйняття і прискорення інноваційних тенденцій, що виведуть національне господарство на новий рівень світових економічних зв'язків. Трансформаційні перетворення останнього десятиріччя, що радикально змінили економічні умови господарювання, серйозно не торкнулися принципових основ існуючої інституціональної моделі інноваційної діяльності суб'єктів. Процеси її інтенсифікації й адаптації до умов, що змінюються, вимагають рішення задач коректування стратегічних цілей розвитку національної економічної системи, перетворення її інституціональної структури з метою підвищення ефективності інноваційних процесів на регіональному рівні національної економіки.

Україна, розробляючи власний шлях переходу до парадигми саморозвитку регіонів, має враховувати симптоми прояву всіх визначених позитивних і негативних тенденцій і напрямків розвитку інституціональних форм трансформаційної економіки в процесі глобалізації та регіоналізації інноваційних тенденцій, які саме й вступають в якості основних концептуальних засад інноваційної моделі, наведені на схемі рисунку 1.

Дослідження представлених на схемі рисунку 1 взаємозв'язків динамічних тенденцій розвитку інституціональних форм трансформаційної економіки, ядро яких складають трансформи і деформи, показало, що:

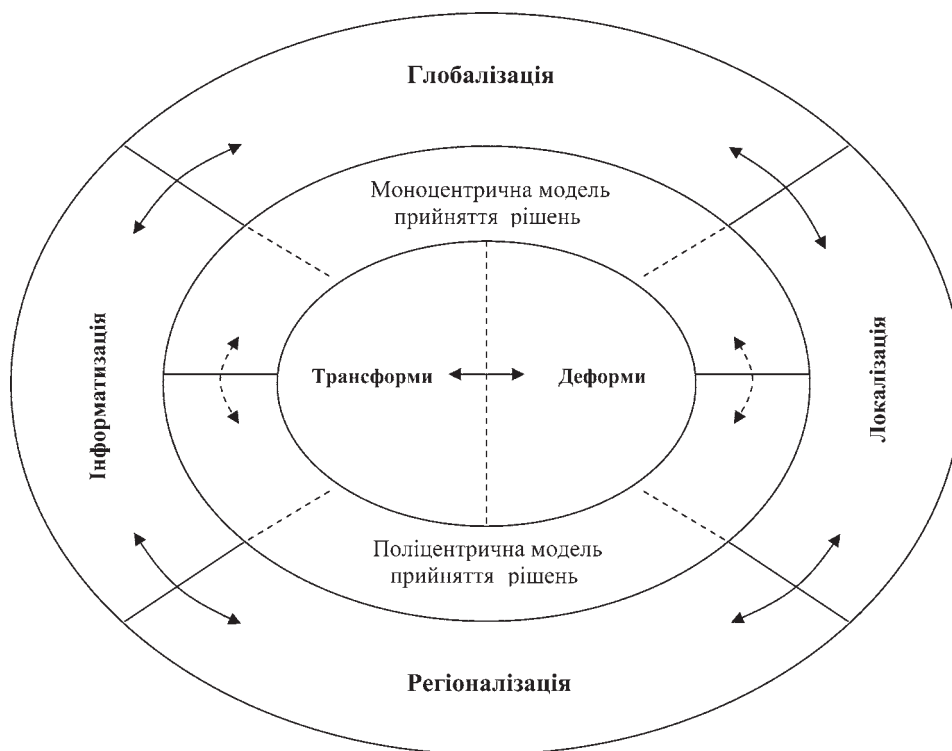

Рис. 1. Взаємозв'язок тенденцій і напрямків розвитку інституціональних форм трансформаційної економіки

— напрямки розвитку інституціональних форм безпосередньо залежать від домінуючих моделей прийняття рішень в національній економіці (з поліцентричної або моноцентричної моделями прийняття рішень);

— подальші перспективи розвитку інституціональних форм, в свою чергу, залежать від впливу наднаціональних факторів росту, тобто від того, який наднаціональний чинник буде лідуєчим в даний період часу.

Ще раз звертаючись до проблем глобалізації, слід зауважити, що з її позицій трансформаційні форми мають розвиватися завдяки рішучому впливу саме моноцентричної моделі прийняття рішень, з метою усунення наслідків стихійних глобалізаційних процесів, які потребують колективного скерованого впливу світового співтовариства. В результаті створюються інтегровані інституціональні форми об'єднань, що централізують економічну і політичну владу в світовому господарстві.

З іншого боку, регіоналізація, як певною мірою протилежний процес, спирається на інтенсивні процеси локалізації, визначення ролі і місця окремих регіонів в національній та світовій економіці. Розвиток інституціональних форм організації регіонального розвитку спирається, в даному випадку, на впровадження поліцентричної моделі прийняття рішень щодо підвищення адаптаційних можливостей регіонів, формування передумов саморозвитку їх потенціалів в світовому господарстві.

Розвиток інституціональних форм організації регіонального розвитку спирається, в даному випадку, на впровадження поліцентричної моделі прийняття рішень щодо підвищення адаптаційних можливостей регіонів, формування передумов саморозвитку їх потенціалів в світовому господарстві.

Висновки. Таким чином підсумуємо результати. Будуючи власну модель інноваційного розвитку регіонів України, слід враховувати наступне:

— по-перше, національні особливості регіонального розвитку, тобто, неможливість абсолютного

копіювання тієї або іншої моделі без її адаптації;

— по-друге, слід творчо використовувати найбільш вдалі інструменти і заходи, що містять у собі зазначені вище моделі;

— по-третє, проводити постійний порівняльний аналіз вже апробованих моделей з метою виявлення їх доцільності і ефективності для національних умов;

— по-четверте, розробляти власні методики оптимального поєднання інтелектуальних, управлінських та політико-правових технологій інноваційного менеджменту на мезорівні, тобто це пошук і обґрунтування тих підходів, що знижують негативний та підсилюють позитивний вплив інституціональних факторів на інноваційний розвиток економіки.

Подальші дослідження слід сконцентрувати на побудові економіко-математичної мультиваріантної моделі управління інноваційним розвитком регіонів України з урахуванням всіх складових їх потенціалу, особливостей кожного окремого регіону, їх взаємозалежності та взаємозумовленості.

Література

1. Денисюк В. Щодо вдосконалення системи індикаторів для управління інноваційним розвитком / В. Денисюк // Економіст. — 2004. — № 6. — С. 55–59.

2. Колесник Ю. В. Концепція креативного управління інноваційними процесами в про-

мышленном производстве / Ю. В. Колесник // Экономика. Финансы. Право. — № 5. — 2005. — С. 3–7.

3. Потенціал регіону: вектори формування та використання : колективна монографія / [О. О. Шубін, О. М. Азарян, Д. В. Солоха та ін.]. — Донецьк : СПД Купріянов, 2011. — 658 с.

4. Трансформаційні процеси економіки

України в регіональному вимірі : [монографія] / за ред. Школи І. — Чернівці : Книги-XX, 2004. — 360 с.

5. Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів в перехідній економіці України : [монографія] / [Матросова Л. В., Овечкіна О. А., Іванова К. В., Солоха Д. В.]. — Донецьк : Донбасс, 2009. — 485 с.

Поступила до редакції 02.08.14

© Д. В. Солоха, 2014

УДК 330.111

Н. М. Чуприна*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті розглянуті проблемні питання щодо функціонування державно-приватного партнерства. Виділені основні аспекти функціонування ДПП, а також вплив зростання соціальної відповідальності приватного сектору економіки. Зроблено аналіз взаємодії трьох елементів ДПП, які відображають інтереси приватного бізнесу, держави та інтереси споживача. Запропоновано враховувати «стан рівноваги» при аналізі ДПП.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, конкурентні переваги, інвестиції.

В статье рассмотрены проблемные вопросы государственно-частного партнерства. Выделены основные аспекты функционирования ГЧП, а также влияние увеличения социальной ответственности частного сектора экономики. Проведен анализ взаимодействия трех элементов ГЧП, которые отображают интересы частного сектора, государства и интересы потребителя. Предложено учитывать «состояние равновесия» при анализе ГЧП.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, конкурентные преимущества, инвестиции.

The article deals with problems concerning the functioning of public-private partnership. The basic aspects of PPPs, as well as the impact of the social responsibility of the private sector. The analysis of the interaction of the three elements of the PPP, which represent the interests of private business, government and consumer interests. Proposed to consider a «state of equilibrium» in the analysis of the PPP.

Keywords: public-private partnerships, competitive advantage, and investments.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, важливим аспектом функціонування, як держави в цілому, так і підприємств промисловості є державно-приватне партнерство в усіх сферах економіки. Враховуючи світовий досвід можливо зазначити, що ефективне планування державно-приватного партнерства може привести до позитивні наслідків як для держави в цілому, так і окремого підприємства. Ми можемо зазначити, що державно-приватне партнерство може носити досить позитивні наслідки для створення Еко-кластеру хімічної промисловості.

Великої актуальності на сьогоднішній день набуває можливості створення механізму взаємодії державного та приватного сектору економіки в рамках державно приватного партнер-

ства, який має відповідати не лише ринковим потребам підприємства, але і соціальними потребами держави.

Аналіз досліджень та публікацій. Специфічні особливості функціонування державно приватного партнерства висвітлені у роботах багатьох як вітчизняних, так і іноземних вчених, таких як Ашауер, Галлахер, Едвардс, Кляйн, Тейсман, М. Хемматі, П. Грінер, А. Міхеев, К. Малена, Г. Хемел, П. Боуф, Дж. Кейнс, Р. Коуз, Л. Абалкін, С. Прахалад, В. А. Варнавський, М. Вілісов, С. Білокрилова, Л. І Єфимова, В. О. Міхеев, Г. О. Гопоненко, С. Перегудов, П. Самуельсон, М. Фрідмен, Ф. Шамхалов, В. Якунін, Є. Ясін, О. Панкрухін, К. Норкін, Н. Ракутіна, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Данілішин, Б. Кваснюк.

* Чуприна Н. М. — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ.